

16. mars 2004

1

Fra Ellen Horn og Lars Roar Langslet,
Nasjonalkomiteen for Ibsen,
til Det kg. kultur- og kirkedepartement.

Kultur- og kirkeiden.
KU
11.03.2004
2002, 2484-049

Omdanning av Norsk språkråd – høring

Nasjonalkomiteén for Ibsen, som er oppført blant høringsinstansene, har delegert til sine medlemmer **Ellen Horn** og **Lars Roar Langslet** (komitéleder) å utforme et svar. Det står for vår egen regning og har ikke vært gjenstand for votering i komitéén. Vi tar naturlig nok utgangspunkt i det ansvar vi er pålagt i Ibsenkomitéén, men vil også måtte trekke på vår personlige erfaring, dels fra en lang yrkesinnsats som for begge vedkommende har hatt norsk språk som det viktigste medium, dels fra den virkekrets vi begge ble kjent med i våre respektive perioder som kulturministere. Siden vi begge har vår forankring i riksmål/moderat bokmål, faller det naturlig at vi konsentrerer oss om fremtidsperspektiver for bokmålet.

Vi hilser med udelt glede de mange signaler som er gitt om at også Norge er i ferd med å få det lingvister kaller "en normal språksituasjon", på linje med de fleste andre kulturland. Den form for offentlig "språkplanlegging" som i mange tiår gjorde Norge til et særtilfelle, er omsider skrinlagt som et mislykket og belastende eksperiment. Vekten må heretter legges på språklig kontinuitet og stabilitet, stilbevissthet, og et mest mulig fast normsystem basert på hevdvunnen språkbruk og litterær tradisjon. I tråd med det bør det etter vårt syn også bli større respekt for betydningen av et relativt normfast standardtalemål, slik det bl.a. holdes i hevd på scenen – i Norge som i andre kulturland.

Henrik Ibsen er en av de mest ruvende språkkunstnere i norsk kultur, med stor nyanserikdom i både poesi og prosa, ikke minst i bruken av norsk talespråk med dets mangfoldige uttrykksregistre for å karakterisere scenskikkelser i samtidsdramaene. Ibsen er udiskutabelt den største inspirasjonskilde også for dagens norske scenekunstnere, og selv om skuespillere og instruktører stadig diskuterer livlig behovet for modernisering av Ibsens språk, enkelte ord og vendinger, vil vi understreke den kulturelle betydningen av språklig kontinuitet som forvaltningen av Ibsen-arven forutsetter. Den kan bl.a. måles på at Ibsens verk fortsatt kan leses av og formidles til nye generasjoner av nordmenn uten omveien gjennom oversettelse til en mer 'moderne' form for norsk. Forserte språkendringer, især stadig nye skrivemåter av ord, har gjennom mange tiår dessverre lagt stor språklig avstand mellom dagens unge lesere og våre litterære klassikere, som er hovedpilarene i norsk skriftkultur. Dersom denne avstanden skulle bli enda større, ville norsk kultur lide et uerstattelig tap.

Vi forstår opplegget for "omdanning av Norsk språkråd" slik at oppgavene i norsk språkrøkt ikke lenger skal konsentreres ensidig om normering av ordenes skrivemåter og bøyningsformer, men utvides til en mer ambisjøs omsorg for

morsmålets status og ulike bruksområder, for å motvirke ”domenetap” og synkende prestisje, og fremme stilbevissthet og god språkbruk. Vi er enige i at en slik omlegning bør skje, og at videre språkbruker-interesser bør trekkes inn i arbeidet.

Vi minner imidlertid om at de tradisjonelle normeringsoppgaver som Norsk språkråd har skjøttet på det offentlige plan, ikke dermed blir uaktuelle. I de senere år har dette normeringsarbeidet vært preget av 1) av hevdvunne ord og former som ikke har inngått i offentlige ordlister, blir tatt inn igjen i disse, og 2) at en lang rekke ord/former som har stått i ordlistene, men som sjelden eller aldri blir brukt, blir sanert bort. Denne prosessen er ikke fullført og bør avgjort føres videre. En slik opprydning er en forutsetning for den språklige stabilitet og normfasthet som departementet med rette ønsker.

Med den relativt løse struktur som antydes for det nye organet, både hva angår mandat og sammensetning, er det desto viktigere at normeringsoppgavene blir skjøttet på en fullgod måte, ”på grunnlag av kunnskap om språkleg tradisjon og gjennom observasjon av aktuell språkutvikling”, og med ”sideblikk til kva det er som kan vinna oppslutnad hos språkbrukarane” (for å sitere fra departementets høringsnotat s. 4 og s. 5).

Slike rettesnorer, som burde være opplagte, har som kjent vakt adskillig motstand i Norsk språkråd, og har ikke alltid preget vedtakene der. Også dette tilsier at språknormering ikke lenger bør være et revir for reformivrige norskprofessorer, men at ulike brukerkompetanser bør trekkes sterkere inn. En balansert sammensetning av de operative organer for dette er særlig viktig.

Nå er den gamle målsettingen om en styrt tilnærming mellom bokmål og nynorsk oppgitt. Både bokmål og nynorsk skal heretter dyrkes og videreutvikles på hver sitt tradisjonsgrunnlag. Det bør være en naturlig konsekvens av dette at arbeidet i det nye organet blir organisert i to adskilte seksjoner, én for bokmål og én for nynorsk, i alt som har med språknormering og normpåvirkende språkveiledning å gjøre.

Norge har – og vil fortsatt ha – to skriftspråk. De kulturelle vinninger ved det har vært langt større enn de praktiske problemene. Det vil fortsatt være bred oppslutning om særlige støttetiltak for nynorsk som minoritetsspråk. Men i den normsettende språklige veiledning vil det virke like urimelig at bokmålsbrukere er med på å bestemme over nynorsk som at nynorskbrukere er med på å bestemme over bokmål.

Faren for vidtgående ”domenetap” (i praksis: at engelsk fortrenger norsk ”i sammenhenger hvor kommunikasjonen ikke krever det”) er opplagt en alvorlig trusel mot norsk språk og kultur.

Etter vårt syn har det hittil vært lagt for ensidig vekt på farene ved et *generelt* innsig av engelske ord og uttrykk i norsk. Lignende innsig har skjedd i mange perioder av nyere språkhistorie, og bør vel oppfattes som enda mer naturlig (eller uunngåelig) i vår tid med voksende globalisering. Selvsagt er det nyttig språkrøkt å henge ut bruken av enslags ”Jean de France”-norsk, unødig

oppstaset med engelske ord. Oppmuntring til kreativ fantasi for å finne gode avløsningsord (av typen 'klimaanelegg' for 'aircondition', 'formgiving' for 'design', 'tilbakemelding' for 'feedback') har vært langt mer vellykket enn forslag om forsert norvagisering (som 'beiken' for 'bacon'), som regelmessig blir gjort til latter i opinionen. Men å ville stanse innsiget av engelsk er omtrent like utsiktsløst som å stanse snøvær om vinteren. Desto viktigere kan det være at god språklig veiledning oppfordrer til bruk av norske ord der slike opplagt finnes.

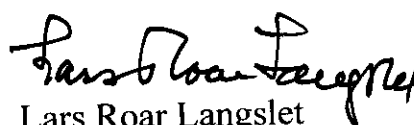
Det er også klart at bruk av engelsk i stedet for norsk på områder "hvor kommunikasjonen (eller sikkerheten!) krever det", ikke utgjør noe betenkelig "domenetap".

Det gjelder derfor å innsirkle de arter av "domenetap" som er betenkelige, og som det er realistisk å bekjempe. De lar seg neppe bekjempe effektivt ved den type generelle "holdningskampanjer" som så ofte er blitt brukt i staten. Nyttigere er det å dekke det stigende behovet for kurser og veiledning i god og stilbevisst norsk språkbruk. Kanskje kan også en viss premiering av de gode forbilder, f.eks. i oversettelser, reklame og forretningsliv osv., bidra til å styrke bevisstheten om norsk språk. Også i arbeidet for å finne gode avløsningsord bør slik premiering komme på tale.

Grunnleggende er at norskfaget blir styrket på alle skoletrinn, i pakt med de nye målsettinger som er referert ovenfor. Rekrutteringen til norskfaget ved de høyere læreanstalter, både på student- og lærersiden, bør også vurderes i lys av de nye retningslinjene.

Vi har forståelse for at det nye "kompetansesentret" (eller hva man ender med å kalle det) ikke bør ledes gjennom en tradisjonell rådsstruktur med representanter utpekt av ulike institusjoner og organisasjoner, som Norsk språkråd. Men så sensitive som norske språkspørsmål lenge har vært og trolig fortsatt vil være, kan det være tvilsomt om en sentral departements-oppnevning av alle i den nye institusjonens operative organer ville bli akseptert som betryggende. I alle fall må det legges stor vekt på en balansert og allsidig sammensetning, kanskje gjennom innhentede råd eller "nominasjoner" fra ulike kompetansegrupper man ønsker å få engasjert. Relativt fåtallige utvalg på spesielle aksjonsområder kan også her være en mer produktiv arbeidsform enn store og løst sammensatte forsamlinger av "synsere".

Ellen Horn

Lars Roar Langslet